

מה עושים נוכח הקיפוח?

אסטרטגיית אום אל-פחם (העדפה להשכלה) לעומת אסטרטגיית סח'נין (העדפה לכדורגל)

גדעון עשת

עתה אפשרות לשים את הכסף בכיסו או להתחזיר חלק ממנו לפלוני.

קוראים יקרים, חישוב לרגע מה אתם הייתם עושים: שמים בכיס או מעבירים? שמים הכל בכיס או מחזירים חלק? המשחק הזה שוחק ברחבי העולם עשרות אלפי פעמים. יותר ממחצית השחקנים שיתפו פעולה זה עם זה, לא שמו את הכסף בכיסם וכך הגדילו את רווחיהם. המחקר מלמד שבניגוד להנחה הכלכלית המקובלת, אנשים אינם בהכרח אגואיסטים. לרוב הם לא.

החוקרים הישראלים נתנו למשחק זווית אפלייתית. הם נתנו זיהוי לפלוני או אלמוני על פי שמות: גבר או אישה וספרדי או אשכנזי. התוצאה: נשים לא הופלו לרעה, יהודים ספרדים - כן, והמצא המעצבן מכל: אלה שהפלו לרעה את המזרחים יותר מכולם היו יהודים ממוצא מזרחי. למזרחי היה קל יותר לשתף פעולה עם אשכנזי מאשר עם בן עדתו. בבני משפחתו הוא נתן פחות אמון.

בחיים, אין ספק שאסטרטגיית אום אל-פחם (העדפה להשכלה) טובה יותר מאסטרטגיית סח'נין (העדפה לכדורגל). זה בטח נכון כאשר הממשלה מקפחת את סח'נין והן את אום אל-פחם, וזה נכון עוד יותר כאשר הציבור בשתי הערים האלה ממעיט בארנונה ואינו נענש. זה חשוב פי כמה וכמה כאשר האמון של מזרחי בבני עדתו קטן מהאמון שהוא רוחש לבני עדת אחרת.

* עדי ברנדר: "הנעה עצמית או ניכור כתגובה לקיפוח: גיוס משאבים מקומיים לשיפור השירותים הציבוריים במגזר הערבי בישראל כמבחן". מכון פאלק, מאמר לדיון 04.03, ספטמבר 2004. ** חיים פרשמן ואורי גניי: "Discrimination in a Segmented Society", *The Quarterly Journal of Economics* 116, 2001.

הכותב הוא פרשן כלכלי בעיתון "ידיעות אחרונות"

ברנדר מצא כי הארנונה הנגבית בפועל ברשות מקומית ערבית נמוכה בממוצע בכשליש מהארנונה הנגבית בפועל ביישוב יהודי. לכאורה זה הגיוני ומוסבר בפערי ההכנסה, אך לטענת ברנדר זה הסבר חלקי בלבד. בעזרת שיטות סטטיסטיות אפשר לבדוק את השאלה הבאה: האם רשות מקומית ערבית גובה יותר או פחות, אם מביאים בחשבון את רמת ההכנסה (השכר), את רמת הקיצבאות, את מידת העושר (הנמדדת במספר כלי הרכב שבבעלות תושבי רשות מקומית ובגילם) ואת גיל התושבים.

התשובה החשבונאית מדהימה: רשות מקומית ערבית גובה 20 אחוז פחות ארנונה מרשות מקומית יהודית אחרי שמתחשבים בכל הגורמים שתוארו לעיל. ובכסף: אם הרשויות הערביות היו גובות ארנונה כמו רשויות יהודיות (תוך התחשבות במבנה הכלכלי-חברתי, העושר, הזיקנה והילודה), ההכנסות שלהן מארנונה היו גדולות במחצית. מדובר בכ-150 מיליון שקל לשנה - סכום גבוה במיוחד בתקציב הכולל של הרשויות.

למה זה קורה? ברנדר מצטט שורה ארוכה של מחקרים, שמצביעים על תופעה דומה לא רק בישראל ולא רק אצל ערבים. מיעוטים מתייחסים בחוסר אמון אל מנגנוני הרוב. זה נכון אולי לגבי אוכלוסיות מעורבות, אלא שבשאר לא יש מעט מאוד רשויות מקומיות מעורבות. כאשר בסח'נין לא גובים ארנונה כמו שצריך, מי שסובל הם תושבי סח'נין ולא היהודים.

הפסיכולוגיה של התופעה מעניינת. צמד חוקרים** בדק אם ישראלים נוהגים אפליה על בסיס מגדרי או עדתי. לשם כך הם גייסו קבוצת סטודנטים שהתבקשו לשתף במשחק אמון. במשחק הזה מקבל פלוני 10 שקלים שאותם הוא יכול לשים בכיסו או להעבירם לאלמוני. אם הוא בוחר להעביר את הכסף, הסכום המועבר תופח ל-30 שקל. גם לאלמוני המקבל יש

האם אחרי האינטרסון תצליח סח'נין להמריא למצבה של אום אל-פחם? העיר שאפילו הבטחה מיניסטריאלית לאיצטדיון אין לה הגיעה למקום ראשון בציוני בגרות (מגן) במתמטיקה בהיקף של 4 יחידות. במילים אחרות, מהי האסטרטגיה הכלכלית-חברתית העדיפה: זו של סח'נין או זו של אום אל-פחם?

השאלה היא מה עושים נוכח הקיפוח. שר הפנים, אופיר פינס, החליט שהאפליה בתקציבים שמשרדו מעביר לרשויות מקומיות תבוטל במהרה. כל כך מהר פעל המיינסטר, עד שזכה לביקורת של ראשי רשויות מקומיות יהודיות שתקציבן נגרע כדי להתחיל במסע לביטול הקיפוח. פינס, יש לקוות, לא יירתע ויחסל את החטא התקציבי עוד השנה.

אלא שבכך אין די, גם אם נניח שיעשו עוד מהלכים דומים. השאלה היא אם הרשויות המקומיות הערביות עושות את המרב כדי לספק לתושביהן שירותים ציבוריים ברמה גבוהה. התשובה, טוען ד"ר עדי ברנדר מבנק ישראל ומכון פאלק למחקר כלכלי*, היא שלילית. ברנדר בדק אם הרשויות המקומיות הערביות גובות ארנונה בשיעורים ובסכומים המותרים בחוק. די ברור שאם רשות מקומית גובה מעט מס עירוני, היא תיתן פחות שירותי חינוך, פחות תברואה, פחות גנים ציבוריים, וכן, אפילו פחות שחר לעובדיה. שירותים ציבוריים חשובים במיוחד למי שהכנסתם נמוכה. עשירי כפר שמריהו יכולים לממן לילדיהם שירותי חינוך גם בלי המועצה המקומית. תושבי אום אל-פחם - לא ולא. ומכיוון שערביי ישראל עניים יחסית ליהודי ישראל, החשיבות של השירות הציבורי בעבורם גדולה בהרבה מהחשיבות של השירות הזה ליהודים. ואם מביאים בחשבון שהרשות המקומית גם מקופחת בתקציבים ממשלתיים - כל רשלנות בגביית ארנונה חמורה פי כמה.

תנו לנו איצטדיון כמו שצריך ולא תשמעו יותר על קיפוח", אמר לא מזמן עבאס סואן, שחקן כדורגל בבני סח'נין ובנבחרת ישראל. סואן לבטח עצבני מההתנהלות השלטונית סביב מגרש הכדורגל. לפני כשנה הבטיח ראש הממשלה אריאל שרון להקים בסח'נין איצטדיון, אבל האיצטדיון נראה כמו הבטחות אחרות ("שלום וביטחון") של שרון. יש לשער שרבים מתושבי סח'נין שותפים לכמיהה לאיצטדיון. הקבוצה נאלצת לקיים את משחקי הבית שלה מחוץ לעיר, וכך מאבדת את יתרון הביתיות, שנחשב מאוד במשחקי כדור. האם האיצטדיון טוב לסח'נין? זו כבר שאלה אחרת. התשובה, עד כמה שתצער את חובבי הכדורגל, היא כנראה שלילית.

כדי להמחיש את הבעיה, הבה ניקח משפחה ישראלית ממוצעת שזוכה למתנה בלתי צפויה: מטוס נוסעים ענקי מסוג ג'מבו. האם המתנה משפרת את מצב המשפחה או מרעה אותה? נדמה שכאן התשובה נהירה לכל: זו מתנה שראוי לסרב לקבלה. רק ההוצאה על דמי חניה בשדה התעופה תביא את המשפחה לפשיטת רגל. הדרך להימנע מפשיטת רגל היא להשכיר את המטוס או למכור אותו, ובקיצור להיפטר ממנו. אומרים שאין בודקים בשינוי של סוס שניתן במתנה, אבל כפי שמעיד המטוס, צריך ועוד איך לבדוק.

עקרונות, האיצטדיון בסח'נין לא שונה. נניח שהוא יינתן במתנה ממשלת ישראל. למי? במצב הנוכחי הוא יינתן לעיריית סח'נין. מתנה כזאת תחייב את העירייה להוציא מדי שנה מיליונים רק כדי לתחזק את המתנה. אולי מר סואן וחבריו לקבוצה - שחלקם אגב עובדים זרים שגוזלים פרנסה מבני העיר - ייהנו, אבל רוב תושביה יצטרכו לשלם. והתשלום הוא כפול: הם גם ישלמו תמורת התחזוקה של המגרש וסביבתו, וגם ייגרעו מהם תקציבי העיר המיועדים, נניח, לחינוך.



- הפורום להסכמה אזרחית הוקם ביוני 2000 על ידי הרב מיכאל מלכיאור, בתוקף תפקידו אז כשר לענייני חברה ותפוצות. לאחר תקופה של פעילות מתוך הממשלה פועל הפורום זה כשנתיים, כגוף עצמאי לכל דבר ועניין. הפורום צמח מתוך האמונה שצמצום פערים ובניית הסכמות בין יהודים לערבים אזרחי המדינה, הם צעדים הכרחיים לקיום החיים המשותפים בישראל.
- הפורום, כארגון חברתי מספק מסגרת, תנאים ותמיכה מקצועית לאנשי ציבור, אנשי תקשורת ומומחים, יהודים וערבים, הרואים בפעילות החברתית מנוף לשינוי הכרחי.

הפורום פועל בחמישה מעגלי פעילות:

1. סינוגר: ליווי מקצועי של השדולה לקידום דו-קיום יהודי-ערבי בישראל, בשיתוף עם יוזמות קרן אברהם. השדולה פועלת בכנסת בראשות ח"כ הרב מיכאל מלכיאור וח"כ עסאם מח'ול. השדולה, בשיתוף הפורום וגופים נוספים, קיימה בחודשים האחרונים בכנסת סדרת מפגשים שהתמקדו בשאלת האי-שוויון והצורך בשיפור מצבה של החברה הערבית בישראל לצד קידום החיים המשותפים בין יהודים לערבים בישראל. לאחרונה החלה השדולה לעסוק בסוגיית החינוך לגיל הרך במגזר הערבי בישראל.
2. תקשורת ודו-קיום: במסגרת הפעילות בתחום זה מתפרסם "דו-עט" - עיתון מועדון אנשי תקשורת יהודים וערבים. בנוסף הוקמה ועידת עורכים יהודים וערבים. העורכים נפגשו עם נשיא המדינה, ובעתיד מתוכננת פגישות עם ראש הממשלה, שר הביטחון ואישי ממשל וציבור נוספים. בחודשים הקרובים ייפתחו קורסים לאנשי תקשורת להכרת החברה הערבית בישראל וכן הושקה תוכנית מלגות, שמטרתה עידוד העסקת עיתונאים ערבים באמצעי התקשורת בשפה העברית.
3. חינוך ופיתוח מנהיגות: המכון להכשרת מנהיגות ערבית-יהודית צעירה לניהול ופתרון סכסוכים. קבוצת הפיילוט הראשונה של המכון החלה את שנת הפעילות השנייה שלה. בשנה זו תפעל הקבוצה לשיווק רעיונותיה לניהול ופתרון הסכסוך, רעיונות שנבנו וגובשו במהלך פעילות הקבוצה בשנת הלימודים הקודמת.

בירושלים - ב-25 בנובמבר 2004 במעמד ראש עיריית ירושלים נפתח "עטא" - מתן, המרכז לסייע לתושבי ירושלים בענייני משרד הפנים, במרכז הקהילתי בבית חנינא. המרכז מופעל על ידי מתנדבים במשך שלושה ימים בשבוע והינו מיזם משותף של הפורום להסכמה אזרחית, מתנ"ס בית חנינא, לשכת הרווחה העירונית בוואדי אל-ג'וז וקרן ירושלים. יותר מ-550 פניות טופלו במרכז עד היום וזה במקביל לפעילות הפורום למעקב אחרי מימוש החלטת בג"ץ בנושא - הגדלת מצבת התקנים של הפקידים והעתקת משרד מירשם האוכלוסין במזרח ירושלים למתחם מאמונייה המרווח במועד.

לרשותכם:

אודי כהן ואיברהים אבו שינדי - מנהלים שותפים

הפקת העיתון:

סלמאן נאטור וניסים קלדרון - עורכים

חכים בשארה - רכז המערכת

נחמה אוריין - רכזת ועידת עורכים יהודים וערבים ומועדון אנשי תקשורת יהודים וערבים

פליקס נבו - ניהול לוגיסטי

איילת חזיז - מזכירה

מטה הפורום - מיקי אברהם, יהודית גולן, עימאד אלדין זועבי, אמל אבו זידאן, קרן לוזון, פול לוונטל, גוני ריבלין-צור, ענת רייזמן-לוי, פאדי שביטה, אבתיסאם טרבייה, חיים אלטמן - יועץ תקשורת.

ועדת היגוי - ד"ר יונס אברביעה, ד"ר יוסי אולמרט, ד"ר עודד אבישר, עו"ד אחמד בלחה, וולטר דרייפוס, עו"ד פא פאום-זועבי, סומר כרנתיג'י, ירון פרידמן, רחל שילה, רים שמשום, שמואל מרחב (יועץ בהתנדבות לוועדת ההיגוי).

נודה לכל המעוניינים לעזור לנו בתרומה להמשך הדרך.

נא לפנות ל - a_micky@netvision.net.il

לתגובות ופניות: טלמסר: 03-6066373 טלפון: 02-6731118

פקס: 02-6731119 du_et@netvision.net.il

במקביל לפעילות הקבוצה נבנתה תוכנית לימודים יהודית, המציגה את שורשי הסכסוך הציוני-פלסטיני כפי שהם נתפסים בשני הצדדים, מתוך תפיסה שאין חובה לקבל את הנארטיב של הצד השני, אך חובה עלינו להכירו ולהבין.

4. רישות: בשיתוף יוזמות קרן אברהם - הקמת רשת הארגונים הפועלים למען חיים משותפים של יהודים וערבים בישראל, שבה חברים יותר מ-150 ארגונים. הרשת, הפועלת להתמקצעות העוסקים בתחום, היא מסגרת מאפשרת לשיתוף במידע ובידע, ומהווה מצע נרחב לשיתוף פעולה בין ארגונים. בשנה שעברה הושק אתר אינטרנט (www.coexnet.org.il) והתפרסם מדריך הארגונים. חברי הרשת נפגשו לסמינרים ומפגשים מקצועיים והקימו חמשה מעגלים של שיתוף פעולה מקצועי בין הארגונים השונים.

5. פיתוח מקומי וקהילתי

בצפון הארץ - נבצרת הוקם במבנה רחב ידיים מרכז לגיל הרך, בשיתוף עמותת אשלים של הג'וינט ובתרומת משפחת גרין. בעבר פעל הפורום לחיבור הכפר הבלתי מוכר ראס אל-עין וכפרים נוספים בצפון לרשת החשמל. פורום שכנים של סגני ראשי הרשויות המקומיות בגליל מתארגן מחדש.

בצפון הנגב - ליווי המועצה האזורית ליישובים הבדווים הבלתי מוכרים בהקמת בית ספר תיכון. בשיתוף מחלקות החינוך ביישובים כסייפה, ערערה בנגב וערד, נציגי משרד החינוך, בתי ספר, ועדי הורים והחברה למתנ"סים, הפורום פועל לקידום חיים משותפים בצפון הנגב.

שעון החול בנגב

ממשיך את טפטופו האיטי

סדרת כתבות חדשה על יהודים וبدوים בנגב

ד"ר הלל כהן

השוטר הטוב



תנתת המשטרה של העיר רהט, הגדולה מבין שבע העיירות שנבנו לבדווים בנגב, ממוקמת סמוך לכניסה המערבית לעיר. בניין התחנה אינו בולט במיוחד אבל קשה להיכנס לרהט בלי להבחין בו. למפקד העומד בראשה קוראים רפ"ק יוני זייטק. ממושקף, מוצק, ממועט בדיבור. אבל המשפט הראשון שיוצא לו מהפה הוא סקופ: ברהט אין פשיעה. "אחוז הפשיעה ברהט

נמוך באופן משמעותי מאחוז הפשיעה בכל עיר בסדר גודל דומה בישראל", הוא אומר. במלים אחרות: העיר רהט, שאלפי בדווים רוכזו בה לא תמיד מרצונם החופשי, העיר המככבת עם יתר העיירות הבדוויות בצמרת רשימת היישובים מוכי האבטלה, העיר החדשה היחידה בארץ שתוכננה ללא תשתית ביוב וצריך היה להפוך את כל החובותיה מחדש - העיר הזאת נקיייה מפשע כמעט לחלוטין. כלומר, יחסית. זייטק אומר את הדברים, ועל הקיר לידו צילום של שוטרי המרחב והוא ביניהם, עם קילוגרם הרואין שתפסו. שורה של שקיות מלאות אבק לבנה, ומעליהן שוטרים עם חיוך מאוזן לאוזן. "כמובן שאי אפשר להגיד שאין פשיעה בכלל", הוא מסביר, קצת נבוך, "אבל לא כמו שחושבים במרכז הארץ". מרכז הארץ כולל גם את בית המשפט העליון. בשנים האחרונות הגיעו אליו יותר ויותר תיקים של גנבי רכב או סתם עבריינים שסירבו לעצור במחסומי משטרה, ולא פעם אף ניסו לדרוס שוטרים. רבים מהם היו בדווים מהדרום. בית המשפט הורה להחמיר בעונשם

של נהגים כאלה, היות שהדבר הפך למכת מדינה. "חברה מתוקנת אינה יכולה להשלים ואסור לה להשלים עם בריונות ופריקת עול מסוג זה, וקל וחומר שאין להשלים עם כך כאשר מדובר בתופעה שרבים חוטאים בה ומתרחשת כמעשה של יום-יום באזור הנגב. את התופעה החמורה הזו יש למגר", כתבו השופטים. אלא שברהט עצמה מכת המדינה הזאת כמעט אינה מורגשת. אמנם בין התושבים יש כאלה שמתלוננים על עבריינות זעירה ועל תפקוד לקוי של המשטרה, אבל התחושה הכללית היא שלא מדובר בבעיה בסדר גודל המטריד את התושבים, ורוב תושבי רהט גאים בעירם. זוהי אולי הפתעה למבקר מבחוץ, אולם אין לשכוח שרוב המתגוררים ברהט נולדו בה. העיר אמנם צעירה, אך בשל האחוז הגבוה של ילדים ובני נוער בקרב האוכלוסייה, רוב תושביה צעירים ממנה ולא חיו בפזורה.

ההכרזה על רהט כעיר נטולת פשע היא חלק מניסיון רחב יותר, שבו לוקחת חלק גם המשטרה, לשנות את הדימוי השלילי של הבדווים בדרום. את הדימוי הזה מקדמים פוליטיקאים חסרי עכבות ואורחים מן השורה כאחד. השר צחי הנגבי הוא דוגמה מצוינת. כשסייר בנגב כשכיתן כשר לביטחון פנים פנה לצעירים יהודים שהתלוננו על עבריינות באזור ואמר: "חבר'ה, קומו באלפיים, קחו מקלות וגרשו את העבריינים הבדווים" (ארגון מוסאוא פנה לפרקליטות וטען שיש בכך משום הסתה לגזענות, ונענה שעל פי עקרון חופש הביטוי זכותו של השר להתנסח כך). כך גם ח"כ אריה אלדד מהאיחוד הלאומי, שאמר בכנסת ביולי 2003 כי "יש

בעיניהם כל בחורה, מקללים, מחנים בחניות לנכים, וההרגשה היא שהם שליטי העיר. ואם הייתם רואים באיזה רכבים הם נוהגים - מרצדסים, ג'יפים - שלי אישית, ולעוד הרבה כמוני שעובדים קשה ומשלמים מסים (לעומתם) לא יהיה כסף בחיים לקנות." אפשר ללמוד מהדברים הללו דבר או שניים על תהליכי ההיקלעות של תפיסות גזעניות. הראשון שבהם - קיומו של בסיס עובדתי. אי אפשר להתעלם מכך שבדווים מפעילים רשתות הברחת סמים (ונשים) מגבול מצרים, שמקובל לקנות בכסף הזה רכבי פאר, שיש שנוהגים

עיירות בדוויות שהמשטרה חוששת להיכנס אליהן, וכניסה נגמרת בקרב יריות". מיכל לוצקי (אולי שם בדוי) מבאר שבע היא עוד דוגמה לאמצעי להפצת סטריאוטיפים: טוקיבק (תגובות קוראים) באינטרנט. לידיעה חדשותית ב-YNET היא הגיבה במלים הבאות: "למה לא אומרים את זה בגלוי? הבדווים הפכו את באר שבע לעיר בלתי נסבלת. אתה הולך ברחוב ומרגיש כמו באיראן. פשוט מזועזע... הם סוחרי סמים מצליחים מאוד. הם נוהגים כמו מוטורפים, הם מפתים בנות 12-13 לשכב איתם תמורת ג'ינס, הם נועצים מבטים ומפשיטים

בפראות, שיש בדווים התוקפים שוטרים. אז איפה הבעיה? בהכללה, כמובן. הרי ודאי שלא כל הבדווים סוחרי סמים, ולא כל סוחרי הסמים בדווים. אפשר גם להבחין שתחושה של אובדן שליטה מצד מי שחושב שהוא אמור לשלוט משמשת מנוף לגזענות ("ההרגשה היא שהם שליטי העיר"). מצד שני, התעלמות מהפשיעה בקרב הבדווים תהיה טעות, וחשוב לברר מהם הגורמים לכך. כאן ניתן לאתר שלושה זרמים. הגישה הגזענית מציגה את העיסוק הפלילי של הבדווים כחלק מטבעם ומהותם; אחרים סבורים שהמפגש עם התרבות הישראלית המתירנית הוא הגורם המרכזי, ואילו ניתוח שלישי מזהה את שורש הרע בהונחה מצד מוסדות המדינה, באבטלה הקשה ובתפקוד הלקוי של מערכת החינוך.

כך או כך, הימנעותה של המשטרה מהדבקת סטיגמה שלילית לבדווים ראויה לציון. "אנחנו בתקופה מצוינת בעבודה מול המגזר. יש רצון טוב משני הצדדים", אומר רפ"ק זייטק. ובהינתן רצון טוב ובהעדר פשיעה, משטרת רהט עוסקת במגוון פרויקטים לתועלת הציבור. למשל, פרויקט מגן למניעת תאונות בית שהושק באמצע מאי בשיתוף המשטרה, עיריית רהט, עמותת בטרם לבטיחות ילדים ועוד (מחזות מוזעזעים כמו ילדים שנדרסים בסמוך לבתייהם או נכווים ממים רותחים אינם נדירים ברהט והמשטרה נרתמה לצמצום התופעה). פרויקט משאלה החל אף הוא השנה: ארבעה נערים מרהט, טיפוסים מנהיגותיים שהיו מעורבים בפעילות עבריינית, קיבלו עוד צ'אנס: במקום ללכת לכלא או למעון סגור, המשטרה רשמה אותם לזוגי גידו וסנפלינג בפיקוח קציני מבחן. אם יתמידו בחוגים ובפגישות עם המטפלים וגם יונחו את הפעילות הפלילית - תיקיהם ייסגרו.

ואלו הן שתי דוגמאות. זייטק חש שבני רהט מחזירים למשטרה ולמדינה בכלל בהכרת תודה. עשרות רבות של מתנדבים בני העיר פועלים במסגרת המשמר האזרחי בעיר וסביבותיה, שלא לדבר על הנכונות הגוברת של צעירים בדווים להתגייס לצה"ל, בין היתר לגדוד הסיוור המדברי ("הגדוד הבדווי") המוצב כבר שנים בקו הקדמי ברפיח (אם כי אין לשכות, כמובן, שגם המצוקה הכלכלית היא כוח מניע חשוב בנכונותם של צעירים להתגייס). בשנת 2004 היה אחוז המתגייסים הבדווים הגבוה ביותר מאז קום המדינה.

כאן יש מקום להערה: לא כל הבדווים תומכים בגיוס לצה"ל, ובפועל מתגייס רק אחוז קטן מהם (יש הטוענים שאחוז המתגייסים מביניהם נמוך כיום מאחוז המתגייסים מקרב הנוצרים בגליל). לאחר שתמישה לוחמים בדווים נהרגו ברצועת עזה בדצמבר 2004 עלתה המחלוקת אל פני השטח, והיו ברהט שהתבטאו בחריפות נגד גיוס. כאן פעלה המשטרה בתקיפות ועקרון חופש הביטוי נשכת: מורה שנחשד בפעילות הסברה נגד הגיוס נחקר בחשד להמרדה, וכ-15 תלמידים זומנו לחקירה כדי לברר מה בדיוק אמר המורה.

מבחינת המשטרה, החקירה הנמרצת היתה רק הפסקה בין פעולה חיובית אחת למשנה. לא כולם שותפים לטפחות השכם העצמית של משטרת הנגב. יש שמתלוננים על אוולת ידה, יש שמסבים את תשומת הלב למקרים של אלימות שוטרים או להתעלמות המשטרה ממקרים של ריבוי נשים שפוגעת בנשים ובילדיהן. אחרים מדגישים את מקומה של המשטרה במאבק נגד הבדווים



הבדווים בנגב והעיר רהט - מספרים

אין נתון מדויק לגבי מספר הבדווים בנגב, וההערכות נעות בין 140 ל-165 אלף. הם מהווים מעט יותר מרבע מאוכלוסיית הנגב. לפני 1948 חיו באזור יותר מ-60 אלף בדווים. רובם הגדול הפכו פליטים במהלך המלחמה, ורק כ-11 אלף נשארו בתחומי המדינה והיו לאזרחיה. הגידול הגבוה (פי 14 ויותר מאז קום המדינה) מקורו בשיעור ילודה גבוה ביותר. כך נוצר מבנה אוכלוסייה ייחודי: ברהט, למשל, כ-60 אחוז מהתושבים הם מתחת לגיל 17, ורק 1.5 אחוזים הם מעל גיל 65. לכך תרם גם ריבוי הנשים - ההערכה היא שכחמישית מהגברים הבדווים נשואים לשתי נשים.

קרוב לשני שלישים מהבדווים גרים בשבע העיירות שהקימה להם המדינה (רהט, כסייפה, ערעה בנגב, שגב שלום, תל-שבע, לקיה וחורה). רהט הוכרה כעיר, ומספר תושביה עולה על 40 אלף. שאר העיירות הן מועצות מקומיות, ומספר תושביהם נע בין 6,000 ל-12 אלף איש. יתר הבדווים גרים בכ-45 כפרים שאינם מוכרים על ידי המדינה (מעטים מהם עוברים עתה תהליך הכרה).

צריכת מים לנפש, המשמשת מדד התפתחותי חשוב, מראה כי הצריכה ברהט עמדה על 39 קוב לאדם, בבאר שבע על 63 קוב לאדם ובעומר על 97 (נתונים לשנת 1997). תמותת התינוקות ברהט, לעומת זאת, כפולה מזו של באר-שבע, ומגיעה ליותר מ-11 פטירות לכל אלף לידות חי.

בבחירות האחרונות לכנסת זכתה הרשימה הערבית המאוחדת, שיש בה נציג בדווי (טלב אל-סאנע) במספר הקולות הגבוה ביותר ברהט. במקום השני זכתה בל"ד בראשותו של עזמי בשארה, ובמקום השלישי מפלגת עם אחד בראשותו של עמיר פרץ.

הנתונים נלקחו ברובם מפרסומים שונים של המרכז לחקר החברה הבדווית והתפתחותה ומרכז הנגב לפיתוח אזורי, שניהם באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

כשקיר הזכוכית נשבר

אביב לביא

לעצמי לקבוע שמדובר בתירוצים מביכים. שום ראש עירייה יהודי לא היה זוכה להתעלמות כזאת בנסיבות דומות. "לפעמים לזה שלא סופרים אותך יש גם צדדים חיוביים," אמר לי באירוניה מרה תושב טירה שהתקשה להשלים עם האדישות המופגנת של מערכות אכיפת החוק כלפי מה שמתרחש בעירו. הדינמיקה שהתפתחה לאחר שידור הכתבה היתה מאלפת. מאות מתושבי העיר יצרו עם מערכת התוכנית קשר בכל אפיק אפשרי. דבריהם היו מהממי לב ובו בזמן מדאיגים ומעציבים. המנגינה חזרה על עצמה שוב ושוב: התקשורת, המשטרה והפרקליטות לא מתעניינות בנו, המדינה הפקירה אותנו וזרקת אותנו לכלבים. עד מהרה החלו להיערם סיפורים נוספים, שאת חלקם כבר הספקנו לתחקר ולאמת, על מעשי שחיתות והתנהלות מופקפקת של ראשי עיריות ואישי ציבור אחרים במגזר הערבי. הצטיירה תמונה של ציבור עצום שרובו המכריע שומר חוק וחותר לחיים שלווים ומתוקנים, שענייניו מופקדים בידי שכבה דקה של פוליטיקאים ועסקנים מושחתים שעושים בכספי הציבור כבשלהם ומנצלים את העלמת העין והאדישות של השלטון המרכזי. מונחים כמו "מערב פרוץ" ו"שטח הפקר" חזרו על עצמם שוב ושוב במיילים, טלפונים ופקסים ששיגרו רופאים, עורכי דין, אנשי עסקים מכובדים, סטודנטים ו"סתם" תושבים כואבים ומיואשים.

באופן אבסורדי, חלק מהזעם כוון דווקא לעבר מערכת התוכנית. אף ששודרו שלושה איזכורי המשך לכתבה, שבהם המשטרה והפרקליטות נתבעו שוב ושוב לחקור את הפרשה, כמה מהתושבים תיעלו את חוסר האונים שלהם לעברנו, פשוט כי אנחנו היחידים שהואילו להראות את הפרצוף שלהם בסביבה - כמו אותו תלמיד שמגיע בזמן לשיעור וחוסף צעקות מהמורה כי כל חבריו מאחרים. קיבלנו את הנייפות האלה בהבנה. למרבה הצער, גם תושבי טירה קיבלו כאן שיעור מאלף: הם למדו בדרך הכואבת שלעיתים גם כשהתקשורת משתדלת מאוד לשנות את המציאות כוחה מוגבל, ובעיקר - שהתקשורת היא לא הגורם היחיד בישראל שלא מתעניין במה שמתרחש בתוך חומות הגטו הערבי.

הכותב הוא עיתונאי

קום התנערה, "רוב דומם" (המשך מעמוד 5)

ברור לגמרי שגם אם הציבור הערבי ומנהיגיו יקבלו את אופיה היהודי של המדינה, האינטרס הפלסטיני והתמיכה בו עדיין יהיו מרכיב חשוב בשיקוליו, מעצם היותם בני אותו עם. ובכל זאת, דומה שבמצב כזה יהיה קל יותר לרוב היהודי (בוודאי לי באופן אישי) לקבל אפילו הכרעות מדיניות המתקבלות בקולות הח"כים הערבים. במקרה כזה יהיה קל יותר לרוב היהודי לאמץ לא רק את שוויון הזכויות הפורמלי של ערביי ישראל, אלא גם יחס אישי ומגזרי שוויוני, המעניק לציבור הערבי לא רק שירותים וזכויות אלא גם תחושה כוללת יותר של בני בית, כשם שהעובדה שחלק ממדינות אירופה משלבות בדגלן את סמל הצלב אינה מפריעה ליהודים לחוש בהן בני בית. אם יש ליהודים בעיה כזאת, הרי היא נובעת ממניעים אחרים ויכולה להתקיים גם במדינות שבוותן ובדגלן אין שום סמלים נוצריים.

נ.ב. במכתב למערכת המתפרסם בגיליון זה מגיב דן ירב על מאמרי בגיליון הקודם. כפי שקורה לעתים קרובות במצבים כאלה, מרוב רצון לבקר מקצין ירב ומסלף את הדברים שכתבתי. הוא מייחס לי "טענה עיקרית", שבנושאים "יהודיים" על ערביי ישראל להימנע מלהשתתף בהצבעות. מי שיחזור ויקרא את מאמרי הוא יוכל להיווכח שלהד"ם: לא טענתי שעל נציגות ערביי ישראל להימנע מהשתתפות בהצבעה כלשהי (אפילו לא בהצבעה על חוק "מיהו יהודי"), אלא רק שבהצבעות מסוג מסוים (כמו בהגדרת "מיהו יהודי" או בסוגיות הכרוכות בעימות הישראלי-פלסטיני, ובוודאי לא בכל נושא "יהודי") ההכרעה בקולותיהם בעייתית וראוי להימנע מלהגיע למצבים כאלה. ניתן כמובן לחלוק ולבקר גם את עמדותי זו, אבל מן הראוי שהחולק ציטט ויגיב לדברים שאמרתי, ולא להקצנה בדיונית שלהם.

יאיר שלג הוא חבר מערכת "הארץ"

העובדה שהעיתונות העברית לא מתעניינת בציבור הערבי בישראל אינה חדשה. קשה לקבוע אם התקשורת מטפחת את ההפרדה המוחלטת בין יהודים לערבים או רק משקפת אותה, אבל על מסך הטלוויזיה אי אפשר להחמיץ את הגאוגרפיה המוחלטת הזאת. קחו למשל את ערוץ 2: הוא לא משדר לערבים, והם מצידם לא צופים בו. את ההתעלמות של ערוץ 2 מהאזרחים הערבים אפשר לראות כל יום על המסך, את ההתעלמות שלהם מהערוץ אפשר לחוש כל בוקר בטבלאות הרייטינג. לא במקרה המספרים שמשמשים בהם בתעשייה הם אלה המיוחסים ל"משקי הבית היהודיים", ולהם בלבד. האם הערוץ היה מכוון את התכנים שלו לאוכלוסייה הערבית אם היא היתה מתעניינת בו? ספק רב. מדובר בציבור עם כוח קנייה מוגבל יחסית, שלא קורץ למפרסמים. האם הציבור הערבי היה צופה בהמוניו בערוץ 2 אם התכנים שלו היו אחרים? גם זה עומד בסימן שאלה גדול, לפחות כל עוד חומות החשדנות כה גבוהות ואל-גיזירה קורצת במרחק לחיצה על השלט. אבל מה שמדאיג לא פחות הוא מה שנחשף כשהתקשורת מחליטה סוף-סוף לשבור את קירות הזכוכית ולחשוף פרשיות שמתרחשות במגזר הערבי. בחורף האחרון שימשתי כעורך "זה הזמן", תוכנית התחקירים של עמנואל רוזן בערוץ 10. באחד הימים הגיע לידינו סיפור עיתונאי ממדרגה ראשונה. במרכזו עמדה קלטת שבה נשמע ראש עיריית טירה, ח'ליל קאסם, דורש מיום גדל"ן מיליון דולר תמורת אישור עיסקת בנייה גדולה בעירו. לתדהמתנו התברר לנו שהקלטת נמצאת בידי המשטרה והפרקליטות כבר כמה שנים, אך הן לא טרחו לעשות דבר. לא חקירה, לא מסקנות, ודאי שלא כתב אישום. אפשר רק לשער באיזו נחישות היו פועלות רשויות החוק לו היה מדובר, למשל, בראש עיריית תל-אביב או ירושלים, או כל איש ציבור יהודי אחר, שפתיחת חקירה פלילית נגדו מוכחה את המשטרה בכותרת מחמיאה בעיתון.

התחקיר שודר במסגרת התוכנית, אבל גם בבוקר שלמחרת וגם בזה שאחריו, הרשויות התעקשו לא לנקוף אצבע. היו להן נימוקים מלוא החופן. רובם התמקדו בדמותו של היום שהקליט את השיחה - אבל בלי להיכנס לפרטים אני מרשה

העתידי של השנה שעברה הוא היום, במידה מסוימת, ואינתיפאדה עוד לא פרצה. אלה אולי החדשות הטובות. מוחמד יונס, עורך העיתון אח'באר אל-נקב (חדשות הנגב), כלל לא מופתע. עיתונו, דו-שבועון בשפה הערבית (יש גם מהדורת אינטרנט), הוא מהעיתונים הטובים ביותר שיוצאים בארץ. כתבות עומק, תחקירים, עיסוק בלתי מתפשר בסוגיות המעסיקות את הבדווים בדרום. את הדיבורים על אינתיפאדה בדווית הוא מכניס לפרופורציות. "כבר ב-1984 כתב ד"ר יצחק ביילי על אינתיפאדה בדווית ממששת ובהא. המינוח הזה מאוד בעייתי. אין לבדווים שום כוונה להתקומם נגד המדינה או לדרוש אוטונומיה. המינוח הנכון הוא שהבדווים דורשים את זכויותיהם."



הנושא הכאוב ביותר מבחינת האוכלוסייה ברהט, הוא אומר, הוא הנושא הכלכלי. ליתר דיוק: הקיצוץ בקיצוצאות שפגע בתושבים רבים, שכמובטלים זהו חלק גדול מהכנסתם. "זו המכה שביני נתניהו הנחית על הבדווים, ולא רק עליהם", הוא אומר. "אפשר להסכים עם נתניהו שאנשים צריכים לעבוד ולא להסתמך על הקצבות ממשלתיות, אבל בשביל זה צריך מקומות עבודה. תוכניות בהליכי ביצוע, כמו הקמת אזור התעסוקה ליד להבים (בשיתוף עיריית רהט, מועצת להבים והמועצה האזורית בני שמעון) הן תוכניות ברוכות, אבל יעברו שנים ארוכות עד שישפיעו באופן משמעותי על מצב התעסוקה בעיר."

ויש עוד חדשות רעות. לא רק שהבטחת שרון לעשיית צדק טרם מומשה, אלא שיש שסבורים שהכיוון שהממשלה הולכת בו הוא דווקא הפוך: הגברת העוול. כך למשל טוענים אנשי הפורום לדו"קים בנגב, פורום של יהודים וערבים שלא רואים זה בזה אויב ואפילו לא סכנה דמוגרפית. בסוף מאי הם קיימו יום עיון שעניינו "תיקון לחוק מקרקעי ציבור (סילוק פולשים) - השלכות על החברה הבדווית בנגב". נושא משפטי סבוך, אבל בעל משמעויות מרחיקות לכת. באמצעות התיקון לחוק הרחיבה המדינה את סמכויות הפקחים וגורמי האכיפה לגרש בדווים מהאדמות שעליהן הם יושבים ולהרוס את בתיהם, תוך שהיא מצמצמת את אפשרותם להתגונן באופן חוקי מפני ידו הארוכה של החוק. וכידוע, אם אין דרך חוקית להיאבק, יש סיכוי שאנשים יבחרו במאבק אלים ובלתי חוקי. האם כוונת הכנסת היתה להביא למימוש התחזית של "אינתיפאדה בדווית בנגב"? למחוקקים הפתרונים. הכותב הוא חוקר החברה הערבית והכתב לשעבר לענייני ערבים של העיתון "כל העיר"

המתגוררים בכפרים הלא-מוכרים. בכתבת המשך נעסוק בחלק מנושאים אלה, אבל נחמד לראות שיש גם פנים חיוביות.

"האינתיפאדה הבדווית"

התחזית המקובלת על רבים היא שאינתיפאדה בדווית היא בלתי נמנעת. אולי מאחר ששתי האינתיפאדות האחרונות לא נחזו, מבטיחים ליתר ביטחון אחת, ואולי משום שיש דברים בגו. להערכה הזאת שותפים ביטחוניסטים ודמוגרפיסטים למיניהם. לפני כשנה זעקה כותרת ב"הארץ": "אינתיפאדה בדווית בנגב", ואמנון ברזילי שטח תחזיה רשימה ארוכה של גורמי ביטחון שמסכימים

שהתקוממות בדווית צפויה בקרוב. תרחיש כזה לא ניתן להנפיק בלי ציטוט מפי פרופ' ארנון ("בדווים שעושה עשרה ילדים הוא פושע שצריך ללכת לכלא") סופר, שכתב לראש הממשלה אריאל שרון את הדברים הבאים: "בנגב התחברה הדמוגרפיה הפראית ביותר בתולדות העולם המודרני (ואולי בכלל) עם התפשטות פיזית-מרחבית בהיקפים ובחוצפה שלא הכרנו עד היום, כששתי התופעות מלוות במעשים בתחום הפלילי והחבלני. מול התפתחות זו מציג הממסד הממשלתי כולו חולשה ופיק ברכיים ואינו יודע מה לעשות... הבדווים מבינים זאת היטב, והנגב הפך הפקר." מנגד, גם אישי ציבור בדווים, וביניהם ח"כ טלב אל-סאנע או פרופ' עליאן קרינאווי מהחוג לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב מחזקים את תזת האינתיפאדה הממששת ובהא, אם כי מסיבות הפוכות לחלוטין: הם מקווים לעורר כך את הממשלה להפסיק את קיפוח הבדווים. אכן, להבדיל מסופר וגורמי ביטחון, הבדווים סבורים שדווקא הם המקופחים. להבדיל מסופר, הם חושבים שהמדינה היא שהשתלטה על אדמותיהם, ולא להפך. גם לזה עוד נצטרך לחזור.

דומה שהממשלה לקחה את הדברים ברצינות יחסית, עד כדי כך שראש הממשלה עצמו הגיע לרהט בסוף שנת הלימודים שעברה, ובחנכות בית ספר חדש הצהיר על מחויבותו לצמצום הפערים בין המגזרים בארץ. "כדי לחיות ביחד צריך שני דברים: החוק חייב להישמר על ידי כל האזרחים, והצדק חייב להיעשות. לקחתי על עצמי לטפל בשני הנושאים האלה באופן יסודי." ראש ממשלה בישראל מדבר על צדק - זה כבר מעניין. עד עכשיו כולם דיברו על שלום, אבל אף אחד לא דיבר על צדק, כמאמר המשורר.

ילד, איך קוראים לך? תלוי מי שואל

סוהיל קיוואן

בגיליון "ידיעות אחרונות" שראה אור בסוף החודש שעבר פורסם כי כ-800 צעירים ערבים החליפו בשנה שעברה במשרד הפנים את שמותיהם משמות ערביים לשמות עבריים מטעמי פרנסה.

במילים אחרות, לאחר שמיהרו מוחמד, מחמוד, עבד אל-רחמאן ומוסטפא להעביר את קורות החיים שלהם בציון שמותיהם האמיתיים במענה למודעות הדרושים בעיתונים, נבהלו המפרסמים וטיפלו בנושא באמצעות אותו משפט שחוזר על עצמו: "אנו מתנצלים, איננו זקוקים..." הווי הערבים; חיסכו לעצמכם את עלות נייר הפקס.

עם הישנות המקרים, הישנות שיש בה כדי להקנות ידע גם לחמור, כמאמר הפתגם, ניצת הרעיון במוחם של כמה אנשים, והם אימצו את התבולה הפשוטה: להחליף את השמות, ואם כבר מחליפים, אזי שרון עדיף על אחריים! הוא לפחות גנרל גדול וראש ממשלה, ומן הסתם יהיה קשה למפרסמים לחזות כי שרון אינו לאמיתו של דבר אלא אחמד או עדנאן! להבדיל מהשם עמרי, שהוא שם חשוד, כיוון שהוא דומה לשם "עומר".

המהלך הדמוקרטי הוה, בארץ הדמוקרטית הזאת, ממיט בראש ובראשונה בושה וכלימה על השבט המתקרא

"ערביי ישראל" או "ערביי 48 = 4 x 12". הכלימה השנייה היא מנת חלקה של ממשלת השבטים של בני ישראל, כיוון שאלמלא הגזענות של משה, רפי, בייבי, שמעון וצביקה, לא היו עדנאן, שעבאן, רמאן ושפיק נאלצים להחליף את שמותיהם. החלפת השמות אינה פתרון לטווח ארוך. המפרסמים הגזענים עוד עלולים להעביר את דורשי העבודה הערבים דרך חדרים שיש בהם כלבים מאומנים היטב ומסוגלים להריח את הערבי, ואז יודיעו הכלבים בנביחות: הנה הוא! תפסו אותו! אם המצב ימשיך כך, לא ירחק היום שהמפרסמים יתבעו מדורשי העבודה, לצד קורות החיים, גם דוגמית של דם כדי להוכיח שהם נקיים מכל המחלות, ובראשן מחלת הערביות.

**הו מוחמד,
הו עבד אל-רחמאן,
מוסטפא, ראג'ח,
סולימאן - אל תתייוונו...
זיכרו את השיר של
פיירו: "השמות שלנו!
כמה שההורים שלנו
טרחו עד
שמצאו אותם..."**

המרת השמות אינה תופעה חדשה. בהרבה מקרים שמענו על מלצר הנקרא ג'מי או אבי, כשבפועל הם נקראים ג'מאל או עבד; לרוב נעשית ההחלפה הזאת בעקבות בקשה מנומסת של בעל הבית, על מנת שלא לקלקל לכמה מהסועדים הגזענים את התיאבון כשישמעו את השמות יאסר או עמאר בעת ארוחת הערב; ידוע לנו על צעירים שהחליפו את שמותיהם מתוך שאיפה ללקט את הפרנסה המינית, ולא לצורכי הפרנסה האמיתית. יש כאלה שתירגמו את השמות, כגון דורע'אם שהפך להיות אריה, מרעי שהפך להיות שמריהו, קיוואן שהפך להיות קוויין ועוד. אבל אני מכיר כאלה שמתביישים בשמות הערביים שלהם והולכים מרצונם להחליף אותם בלי שהתבקשו לעשות זאת.

חוק זה חוק - בהרבה מקרים הוגשו תלונות נגד צעירים ערבים שהסתירו את זהותם האמיתית על מנת להתחבב על צעירה יהודייה. מטבע הדברים, יש אנקדוטות. הכרתי צעיר תושב אחד הכפרים בגליל שהיה שרוף על הבחורות הנמנות עם בני דודינו. הוא כינה את עצמו טוון. הן נהגו לקרוא לו טוון, ואחרות קראו לו תוד'ו, עם האות ד'. טוון זה היה בחור חתיך ובעל לשון חלקה, שהתחרה עם הצעירים היהודים על לבן של הצעירות שהיו חוטפות שוק כאשר היתה מתגלה זהותו האמיתית - שמו זיאד. בדרך כלל התגובה הראשונית היתה תמיהה ואמירה מסוג "אתה צוחק? לא יכול להיות שאתה ערבי". כשהתעקש שהוא ערבי למרות מתק שפתיו ופניו היפים הן היו אומרות לו: אולי אתה דרוזי או נוצרי. הוא התעקש שהוא מוסלמי, ואז הן היו אומרות לו בכאב ובאכזבה אז אתה ערבי... ערבי! וזה אומר שקרה אסון. טוון המשיך למלא את התפקיד הזה עד ששמחה פשטה בנו, אנו המקנאים, כאשר נעצר ונשפט בגין מעשי מרמה, הונאה והתחזות. משחק השמות הולך גם בעסקים. בכל כפר ערבי אנחנו מוצאים שמות מסחריים הנושאים את המונח "השלום"; נגריית השלום, חלקי חילוף השלום, מכבסה, על האש, ממתקים, עופות ואטליו השלום. ביסודם, השמות האלה מכוונים

ללקוחות היהודים, כאילו שיש בהם כדי להגיד: זוהי תעודת יושר, אל תפחדו! תבואו לקנות, אנחנו שוחרי שלום על אף ערביותנו. עם זאת, אנחנו לא נתקלים בשמות האלה בקרב היהודים. כאילו שהם נגעלים מהשלום, גם אם הוא שלום לפי המודל של שרון. השמות אצלם שונים לגמרי! שם אנו נתקלים במסעדת הצנחנים, הטייסים ואף התותחנים! לבתי הקפה יש שמות רומנטיים או שהם נושאים את שמות בעליהם, בכל הכבוד הראוי, ללא צורך להדביק את "השלום", מחשש שיביא את הערבים ויטלק את היהודים. כמובן, ישנם יהודים רבים שאינם דומים לאלה הגזענים. הם מעסיקים את הערבים ואוכלים במסעדות ערביות, בעיקר חומוס, פלאפל ושקשוקה, וקונים מבתי עסק ערביים תוך הפגנת תרבות וכבוד לערבים, עד כדי כך שהערבים חושדים בכוונותיהם!

לקומץ המעוברת הזה מבני עמנו ראוי לשמור על השמות הערביים שלהם בכל עת, כפי שהרוב המכריע עשה וממשיך לעשות. שהחלפת השמות אינה הפתרון, כי אם צורה של בריחה. נכון, אנחנו עלולים לפספס משרה, וזה אומר שנפסיד עוד טיול לשארם א'שיח' או לאנטליה, אבל זה לא סוף העולם, כי בתמורה לכך נמשיך להיות מכובדים בעיני רוחנו, בעיני ילדינו ובעיני היהודים עצמם. גם בהיסטוריה שלהם יש משהו דומה. חלק מהיהודים קראו להתיוונות בעת העתיקה, והיהודים האחרים קראו להם מתיווננים, היינו אלה שהפכו להיות יוונים.

הו מוחמד, הו עבד אל-רחמאן, מוסטפא, ראג'ח, סולימאן - אל תתייוונו בפני אלה שמדכאים אתכם! אל נא תעברתו את שמותיכם, וזיכרו את השיר של פיירו: "השמות שלנו! כמה שההורים שלנו טרחו עד שמצאו אותם... מה חשבו עלינו... אינני רוצה להזכיר לכם את הפתגם הערבי הגורס כי אילו השמות היו עולים בכסף..."

הכותב הוא עורך ספרותי בעיתון הערבי הישראלי "כל אל-ערב"

איור: לריסה קפול



מה שאי אפשר לתרגם

מאיר עוזיאל

הרעיון שאני כותב כרגע משהו שיתורגם לערבית מקסים אותי. אוכל לשלוח את המאמר המתורגם לידיד או לידידה ערבים שעד היום לא הצליחו לקרוא שום דבר מן הדברים שכתבתי (ויש אומרים שבגלל זה הם נשארו ידידי).

כן, יש לי ידידים, ואין ספק שיש לי אויבים, ששפתם היא ערבית, ואת כל הידידות וכל המלחמות אנחנו עושים באנגלית, שלא רק שהיא השפה הקשה ביותר לאיות, היא גם לא שפה שמית וכותבים אותה הפוך. העברית של ידידי מספיקה לפעמים כדי לומר "שנה טובה" או "לילה טוב", ואין לכם מושג כמה מקרב הוא צליל השפה העברית בפי ידיד או ידידה ערבים שעשו את המאמץ ולמדו כמה מילים בשפתנו, שפה שאמנם מדברים בה כבר 3,000 שנה, אבל תמיד רק מעט מאוד אנשים נרדפים. כה מעט אנשים, ועם דימוי כה גרוע בגלל מהדלי ההסברה, עד שאני תמה מי טורח ללמוד אותה.

ערבית, לעומת זאת, מדברים מיליונים רבים, והתמיהה היא איך זה שאני עצמי לא מדבר בה. הרי כל חיי אני רואה מול עיני שליטים בערבית שאינני יודע לקרוא. מילדותי שמעתי חדשות בערבית בטלוויזיה, אבל חוץ מ"סלאם עליכם" לא קלטתי מאום. למדתי ערבית במשך שנה קצרה בבית הספר (ואז עברתי לכיתה שלימדו בה איטלקית), אבל אני לא יודע אפילו לכתוב את שמי. פעם אפילו קניתי תוכנת מחשב בשם "Easy Language", שהבטיחה ללמד אותי שפות רבות, כולל פינית ותאית, יפנית ופורטוגזית, ואני בחרתי ללמוד בעזרתה דווקא ערבית. למדתי מעט, אבל אז התוכנה התקלקלה.

**אוכל לשלוח
את המאמר המתורגם
לידיד או לידידה ערבים
שעד היום לא הצליחו
לקרוא שום דבר מן
הדברים שכתבתי (ויש
אומרים שבגלל זה הם
נשארו ידידי)**

אינתיפאדה. "מה? הם קוראים לזה ככה? זה לנער את הלכלוך, סבתא שלי אומרת לנטף כשהיא מנקת את הבית ומנערת את השטיחים". אגב, איך מתרגמים לערבית "עלתה לארץ"? אני מבקש מהמתרגם לא לתרגם "היגרה לארץ". אגב, תרגם "חזרה לארץ מולדתה", אתה לא מוכן לתרגם ככה? הנה כמה קשה לתרגם מערבית לערבית.

ובכן, איך מתרגמים התנתקות? אני לא מדבר על המילה כמות שהיא. בטח יש לזה תרגום. אבל המלה התנתקות מתורגמת נכון לערבית היא בעצם "תבוסה". אני מניח שככה ממילא מתרגמים אותה הערבים. התנתקות זה בערבית, בערבית זה בטוח "ניצחון התקפות הרצח על היהודים", או "בריחת הישראלים", או "קריעת קורי

העכביש של הפחדנים" או "התחלת הגירוש הכללי של כל היהודים מארצם של הערבים". או פשוט מה שזה: "יאללה, עוברים לבתים של היהודים".

לא כל כך פשוט לתרגם מערבית לערבית. אני לא משוכנע שזה בכלל אפשרי. זה בטוח לא אפשרי כל עוד הישראלים ממציאים בערבית כל מיני מילים שאפילו לגבי היהודים אינן באמת מובנות.

הכותב הוא עיתונאי וסאטיריקן בעל טור ב"הצופה"

בעצם, אולי אני משתמש ביותר מילים ערביות ממה שאני יודע. בעברית המודרנית יש הרבה מילים בערבית, ולא רק קללות. למשל, המילה "ואאללה", מילה כל כך נפוצה עד שיש לנו גם אתר אינטרנט מרכזי עברי בשם הערבי הזה. וכשאני מעביר לידיד באירופה או באמריקה את כתובת האימייל שלי בוואלה, הוא תמה אם זה בישראל או באיזו ארץ ערבית. מה עוד שבדרכון שלי כתוב: "ארץ לידה: לוב", וזה מבלבל את כולם עוד יותר. מה זה ערבי ומה זה יהודי? רק אנחנו, במזרח התיכון, יודעים את ההבדל.

והנה עכשיו יתרגמו את הקטע הזה לערבית. האם בכלל אפשר לתרגם את מה שאני כותב לערבית? האם אפשר לתרגם הכל מערבית לערבית?

למשל, אני רוצה מאוד לכתוב על הדבר שכואב לי ומעורר בי הרגשת עוול קשה: ההתנתקות. איך בכלל מתרגמים התנתקות לערבית? האם בערבית כותבים התנתקות באותיות ערביות, כמו שאנחנו כותבים אינתיפאדה? אינתיפאדה איננה תרגום, אלא פשוט עוד מילה ערבית שהתקבלה בשפה העברית. רק יודעי הערבית בתוכנו, והם אגב רבים, יודעים מה פירושה. אני זוכר צעירה שכתבה שלה עלתה לארץ מתימן, והודעוזה כששמעה לראשונה את המילה